

Kültürün Reklamı: İngiliz ve Alman Geleneklerinde Kültür Diplomasisi

FİRDEVS BULUT
ARAŞTIRMACI

Kültürün farklı coğrafyalarda, farklı dillerle üretilen uzun bir tanıtım serüveni var. Her kültür ögesi, üretildiğinden daha farklı bir alana girdiğinde öncelikle bir tanışma sürecine tabi tutulur. Özel sektör ve kamu, kültürün yaygınlaştırılmasında önemli roller oynamış, iletişim teknolojileri geliştikçe bu durum ancak şekil değiştirmiştir.

Kültürel diplomasi alanı, kısaca bir toplumun kültür öğelerinin bir başka topluluk ile tanıştırılması, bu yolla kültür üreticisi için kısa veya uzun vadeli çıkarlar elde edilmesi serüvenidir. Ancak tek bir tanımın içine sığamayacak kadar geniş bir alandır kültürel diplomasi.

Günümüz kültür diplomasisi tartışmalarında yumuşak güç kavramı oldukça öne çıkıyor. Ancak devlet destekli kültürel kurumlar ve devletler arasında bu anlamda bir iletişimsizlik olduğundan bahsetmek mümkün. Devletler yurt dışında faaliyet gösteren kültürel kurumları ile övünür ve bu kurumların kendilerine getirdiği yumuşak güç toplamının uzun dönemli getirilerini hesap ederken, sahada bire bir insanlarla ilişki kurarak faaliyet gösteren kültür kurumları bu konuda biraz daha çekimser davranır. Bunun sebebi ise kültürel promosyon ve tanıtımın, kültürel diplomasinin geldiği propaganda geleneği ile özdeşleştirilmesinden olabildiğince kaçınmaktır.

Bu konunun tarihi çerçevesi çok uzun olmakla birlikte, günümüzdeki durumu ele alacak olursak İngiltere’de kültür diplomasisi geleneği ve kurumların bu kavramla ilişkilmesi biraz daha pratik sebepler üzerinden yürürken, Almanya’da bu durum biraz daha farklıdır. Nazi Almanya’sı Dönemi’nden kalan ağır kültürel propaganda geleneği ve onun izleri, bugün dünyanın bir ucunda Alman yapımı bir film gösterimi yapan bir Alman kültür kurumunda dahi iliklerine kadar işlenmiş

durumdadır. Ancak bu, propaganda geleneğinin devam ettirildiği anlamına gelmiyor. Yaşanan travmalar o kadar büyük ki, Alman kültür kurumları bu kültürel diplomasi, yumuşak güç gibi kavramları kullanmaktan olabildiğince kaçınıyor. Ancak bu durum, yapılan işin doğasında kısa veya uzun vadeli bir çıkar arayışı olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

Bu analiz yazısında, iki ülkede kültürel diplomasi kavramının kısaca tarihsel gelişiminden bahsettikten sonra, 2000’li yıllarda kültürel diplomasi pratikleri ve kültürel kurumların aktörlüğünü ele alacağız. Akademik tartışmalar ve sahadan örnekler ile iki geleneği kıyaslayacak, İngiltere ve Almanya’da kültürel diplomasi yapan veya bu alana dahil edilebilecek kurumların günümüzdeki etki alanını tartışacağız.

Kültür Endüstrisi, Kültürel Diplomasi: Kavramsal Tartışmalar

Son yıllarda akademi ve politika yapıcı çevrelerde kültür endüstrileri kavramı yeni bir ilgi dalgası yarattı. Devletlerin kültür politikalarında bu durum, uluslararası, ulusal ve yerel düzlemde birtakım projeler, kurumlar, partnerlikler üzerinden devam etmekte. Akademik çevrelerde ise bu ilgi, kültürel ve yaratıcı sektörlerin dönüşümü ve aktörleri üzerinden devam ediyor. Sanat, medya, film, müzik üzerinden yerel öğelerin uluslararasılaşması tartışılıyor. Öte yandan kültürel kurumların farklı ülkelerde düzenledikleri eğitim (dil eğitimi, sanat dalları eğitimi) faaliyetleri, kültürel reklamın diğer bir ayağını oluşturuyor. Bu analiz içerisinde eğitim faaliyetlerinden ziyade kültür sanat öğeleri üzerinden yapılan diplomasi ve kültür kurumlarının devletle ilişkilennemelerini analiz edeceğiz.

En geniş tanımıyla kültürel diplomasi, belirli bir topluma ait değer, yargı ve birikimin başka bir topluma aktarılmasıdır. Kültür diplomasisi aktörleri bu yolla ulusal, ekonomik ve politik çıkarlar sağlamanın yanı sıra, güven odaklı ilişkiler kurulmasını hedefler. Kültür kavramı, insan davranışları ve toplumsal hayat ile iç içe olduğu gibi, kültürün tamamen toplumların ürettiği bir düşünce alanı olduğunu savunan görüşler de vardır.

Kültür kavramının neliğini irdelemekten ziyade, kültürün “başkası” tarafından görünme yollarına odaklanmak, kültürel diplomasinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Zaten kültürel diplomasi tartışmaları artık kültürün ne olduğunu problematize etmeyi bırakmıştır denebilir (Ang, Isar & Mar 2015). Bunun sebeplerinden biri de kültürel diplomasinin elde edilen sonuçlara odaklı bir pratik olmasıdır. Kültürün ne olduğundan ziyade, sunulan kültür ürününün kaç kişiye ulaştığı, hangi kapıları açtığı önemlidir.

Kültürel diplomasi, temelleri ABD'nin soğuk savaş sonrası dış politikalarına, Avrupa'da ise daha eskilere dayanan bir kavramdır. 1950'lerde Amerikan Dışişleri Bakanlığının bir projesi olan müzik elçileri, 'Caz Elçileri Programı' başlatıldı (Von Eschen, 2006). Bu programın başlama sebeplerinden biri, Sovyetler Birliği'nin ABD'deki siyahi düşmanlığını ciddi bir propaganda aracı olarak kullanmasıydı. ABD de bir nevi imaj değişikliği-temizliği adına, CIA ile ortak olarak bu projeyi başlatmıştır (Saunders, 2000). Görüldüğü gibi başladığı günden itibaren birçok farklı sosyo-politik faktör kültürel diplomasi faaliyetlerinde etkin rol oynamıştır.

1990 öncesinde, kültürel diplomasi aktörleri devletler arası ilişkilerden oluşan geleneksel diplomasi ile insanlar-arası ilişkileri bir araya getirmeye çalıştı ve hatta bunları farklı gruplarda sıraladı. Geleneksel diplomasi, kamu diplomasisi (devlet – insan ilişkileri) ve kültürel ilişkilerin arasında görünmez bir hiyerarşi oluşmaya başladı (Rose, 2017)¹. 1990 sonrası küreselleşme ve iletişim teknolojilerinin yükselişi sonrası, kültürel diplomaside teoriden çok pratiğe önem verilmeye başlandı (Tomlinson, 1991). Ne var ki bu form değişikliğine rağmen kültürel anlamda kendi imajının reklamını yapmak, her zaman görünür olmasa da devletlerin ve resmî kurumların gündeminde hep vardı (Pajtinka, 2014)².

Kültürel diplomasinin kavramsal tartışmaları birçok farklı çerçevede ele alınmıştır. Bu çerçevelerin ilki olan "Etnik merkezcilik", bir başka kültürü kendi kültürel normlarına kıyaslayarak yargılama veya açıklamaya çalışma çabasının diğer bir adıdır. Sosyolog W. G. Sumner (1906) bu kavramı, kendi kültürünün diğer tüm kültürlerden daha iyi olduğuna dair bir inanç üzerinden tanımlar. Dünya üzerinde yaşayan neredeyse herkes biraz da olsa etnik merkezcidir, der (Hammond & Axelrod, 2006). Bu kavram, yanlış anlaşılma ve çatışmalara sebebiyet verebilecek bir kavramdır. Örneğin Avrupa'nın sömürgeci yayılmasının ilk başladığı dönemlerde, bir toplumun insanlarına "yardımcı olmak" ve onlara kendi kültürlerinden bazı parçalar götürmek amacıyla yola çıkan kültür seyyahları, onları aslında eğitimsiz veya geri kalmış olarak görme eğiliminde oldular. Bu seyyahların eylemleri, kültürel emperyalizm çerçevesine girer: Yani kişinin kendi kültürel değerlerini bir başkasına zorla dayatmasına.

Kültürel diplomasi ile ilişkili sayılabilecek diğer bir kavram olan kültürel emperyalizm, en az kültürün kendisi kadar çok tartışılmış bir kavram olmakla birlikte, öncelikle popüler bir bilinç oluşturarak kültürel hegemonya kurmayı hedefler (Topic & Rodin, 2012). Eğlence kültürünün ithal edilmesi, en ciddi maddi kazanç

¹Rose, Martin. (2017). A New Cultural Diplomacy: The Integration of Cultural Relations and Diplomacy . Ifa Input / 3.

²Pajtinka, E. (2014). Cultural Diplomacy in Theory and Practice of Contemporary International Relations . Politicke vedy, 4, pp. 95-108.

kaynaklarından biri olup global kâr elde etmenin en hızlı yollarından biri hâlini almıştır. Siyasi çerçevede kültürel emperyalizm, insanları kendi kültür ve geleneklerine yabancılaştırmak ve bunların yerine medyanın ürettiği belirli kültürel öğeleri koymak anlamına gelebilir. Batılı egemen güçler değer, davranış, kurumlar ve kimlikleri yeniden şekillendirmek amacıyla bazı kültürel sınıfları sistematik bir biçimde baskılama çabasına girmiş, bu çaba ise bilhassa Amerikan kültürel propaganda literatürü içerisinde çokça tartışılmıştır (Tomlinson, 1991). Kültürel emperyalizm globalleşme tartışmaları içerisinde de yer almış, bu iki kavram arasında popülerleşme ve tarihsel fırsat eşitsizliği üzerinden bir diyalektik kurulmuştur (Demont-Heinrich, 2011).

Kültürel diplomasi, literatürde kültürel emperyalizm ile ilişkili bir şekilde tartışılmıştır. Kültürel diplomasinin, bir toplumun kültürünün bir başka bağlamda tanıtılması ve kısa ve uzun süreli faydalar sağlama amacı, kültürel emperyalizmden ne derece farklıdır? Bu soru, kültürel diplomasi kavramına devletler ve kültür-sanat çevrelerince şüpheyle bakılmasının başlıca motivasyonu olmakla beraber, birçok teorisyenin tartışmalarında retorikten öteye geçememiştir.

Kültürel emperyalizmin bir örneği, Hollywood filmlerindeki Amerikalı kültürel ürünlerin farklı yerel ve ulusal kültürler içinde benimsenmesi ve gayet etkili bir şekilde yerel kültürlerle yer değiştirme sürecine girmesidir. Bunun sonucu ise büyük oranda Batılı ve Amerikan kültürel formlar etrafında kurulan bir kültür homojenleşmesidir. Kültürel emperyalizm temellerini büyük oranda bağımlılık teorisi ve global politik ekonominin merkez-çevre ilişkileri üzerinden olduğu kadar, Marksist gelişim ve toplum teorilerinden de almaktadır (Fejes 1981). Theodor Adorno ve Max Horkheimer gibi Frankfurt Okulu düşünürlerinin kapitalist hegemonya ve ideolojik üretim üzerine çalışmaları kültür kavramını derinden etkilemiş, kültürel emperyalizme yeni boyutlar kazandırmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Adorno ve Horkheimer kültür endüstrisi kavramını tanımlamış, kapitalist toplumlarda kültürün bir endüstri hâline geldiğini ve popüler kültür öğelerinin birbirine benzediğini, bununla bağlantılı olarak bu endüstriden geçen insanların da standartlaştığını ifade etmişlerdir.³ Burada bahsedilen genel olarak medya ve popüler kültür olsa da pratik açısından bakıldığında tam olarak kültürel diplomasinin yaptığı şeye tekabül ettiği tartışılabilir. Sonuç itibarıyla kültürel diplomaside de bir toplumun edebiyat, sinema ve müzik ürünleri bir başka bağlamda tanıtılarak, kısa ve uzun vadeli faydalar elde etme hedefi vardır. Ne var ki kültürel diplomasiyi, kültür endüstrisi ve bir aldatma bakış açısı üzerinden eleştirme giri-

³ Bu tartışma Adorno ve Horkheimer'in 1944 yılında kaleme aldığı Aydınlanmanın Diyalektiği eserindeki "Kültür Endüstrisi: Kitlelerin Aldatılışı olarak Aydınlanma" makalesinde tartışılmıştır.

şimleri büyük oranda retorikte kalmıştır. Bilhassa 2000'lerden sonra çok baskın bir globalleşme söylemi içerisinde kültürel diplomasi yapan kurum ve devletler, büyük oranda pratik sonuçlara odaklanmayı tercih etmiştir. Ancak bu, konunun teorik boyutunun bu yönden ele alınmasına engel değildir. Kültürel diplomasinin bile kendi içinde tartışmalı bir kavram hâline geldiği günümüzde, bu konuda daha derinlikli araştırmalar yapılması gerekiyor.

Kültürel emperyalizm paradigması üzerinde gelişen literatür genel olarak dünyanın “global merkezinin” içerisinde olmayan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkmıştır. Kültürel emperyalizm gibi kültürün globalleşmesi de kültüre dair birçok problemin tartışıldığı diğer bir kavramsal çerçevedir. Kültürün globalleşmesi tezi, kültürel direniş ve tüketime olduğu kadar insanların, “halkın” hem bireysel hem de kolektif bir biçimde kültür üretiminde nasıl güç sahibi olabileceğine odaklanmaktadır. Bu tez, 1980'lerde kültürel emperyalizm ve Amerikanlaşma kavramı üzerinden tartışılrsa da 1990'larda alanını genişleterek o döneme kadar araştırma yapılmamış farklı alanlara yöneldi. Bu dönemden sonra iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte bir ters-akım ortaya çıktı ve ekonomik ve siyasi olarak daha az gelişmiş diye tabir edebileceğimiz Güney Afrika, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelere sözde merkez ülkelere (ABD, İngiltere gibi) doğru bir kültür akışı başladı (Straubhaar, 2000 & Thussu, 2010). İşte bu karşılıklı durum ortaya çıktıktan sonra, kültür aktarımı konusunda aktör, fail ve muhatapların arasındaki çizgiler flulaştı. Kültürel emperyalizm öncelikle güç ilişkilerine dayalı bir kavram olduğu için, geleneksel olarak “güçsüzdən” “güçlüye” bir kültür akışı yeni bir kültürler arası senaryo ortaya çıkardı. Kültürel emperyalizmin kültürel diplomasiye etki eden en can alıcı noktalarından biri işte bu –kendi içinde üretken- belirsizlik sürecidir. Bu belirsizlik, kültürel diplomasiyi tamamen devlet eliyle yönetilen bir faaliyet olarak görülmekten bir nebze olsa çıkarmış; bireylerin, bir müzik bestesinin ya da bir filmin dahi birer “kültürel diplomat” olarak görülebildiği bir global duruma evrilmiştir.

Ancak bugünkü anlayışta, kültürel diplomasi geleneksel diplomasinin bir alternatifi değil, tamamlayıcı unsurlarından biridir. Müzik, sanat, film, tercüme, spor ve akla gelebilecek diğer tüm millî zenginlikler, kültür diplomasinin en güçlü öğeleridir.

Güncel Kültürel Diplomasi Pratikleri

British Council

Birçok kültürel kurumun kültür diplomasisi yürütme biçimi birbirinden farklıdır. Burada temsil edilen kültür alanı, alıcı-hedef kitle, hangi kültür ögesinin temsil

edildiği vs. gibi birçok farklı etken rol oynar. Avrupa'da kültür diplomasisinde hem pratik hem de akademik alanı yönlendirmiş ve kültürel promosyon faaliyetlerine en ciddi yatırım yapmış ülkeler Fransa, Almanya ve İngiltere'dir.

Yirminci yüzyılda kültürel diplomasi çoğunlukla eğitim ve dil üzerinden devam etmiş, dili yaymak ulusal bir görev olarak addedilmiştir. Alman ve Fransız geleneklerinde dil eğitimine çok daha fazla odaklanıldığı görülürken İngiliz kültürel diplomasi kurumları eğitime odaklanmıştır. Bunun içerisinde üniversitelerle kurulan ortaklıklardan sanat, tiyatro, müzik eğitimine kadar birçok kategori girebilir.

İngiltere'de kültürel diplomasi her zaman devletle belirli bir sınır içerisinde yürütülmeye çalışılmıştır. Arm's length policy denilen bu politika, kültürel diplomasi ile meşhur olan British Council gibi bir kurumda daha belirgin vurgulanırken devlet destekli sanat ve sinema sektörlerinde nispeten daha az söz edilir. İngiltere'de kültürel diplomasi, ulusal kanal BBC'nin kurulması ile başladı. Kültür diplomasisi ve propagandayı kavramsal olarak birbirinden ayırt etmek o dönemde epey zordu. BBC'nin kurulduğu 1940'lı yıllardan, kamu ve kültürel diplomasi ayrımının net olarak başladığı 1980'li yıllara kadar, devlet yapılanmasında kültürel diplomasiye karşı duyulan şüphe ile aşırı rasyonalist görüşlerin yoğunluğu, kültür diplomasisinin sistemli işleyen bir yapı olmasını engellemiştir (Pamment, 2016, s. 6-24). İngiltere'de devlet ve sivil toplum kuruluşları kültür diplomasisinin politika oluşturmada sürecinde önemli rol oynamışlardır.

Kültür propagandası için kullanılan kavramların değişimi, Joseph Nye'nin yumuşak güç kavramından sonra daha da yaygınlaştı (Nye, 2003, 2004). Güç ve güç iddiası, doğası gereğiyle devletlerin emperyal emellerini hatırlattığı için kültürel diplomasi icra eden kurumlar bu kavramlara karşı şüphayle yaklaşmaya başladı. Sosyal ilişkiler ve kurumsal yapıların içerisinde oluşan kültürel diplomasi kavramı, tarihin farklı dönemlerinde gelişen güç ve anlam arayışı ve mücadelesinin bir parçası hâline gelmiştir (Toth, 2009). Nye'nin kavramsallaştırmasından sonra, art arda İngiliz hükümetleri bu kavramı parlamentoda tartışmaya açmış, kamu diplomasisi üzerine birçok hükümet notası yazılmıştır. Bilhassa 2010 ve 2015 yılları arasında İngiliz parlamentosunda yumuşak güç üzerine özel toplantılar yapılmıştır (House of Lords, 2014). Ancak kültür kurumları, siyasi bir alanı ifade ettiğinden ötürü yumuşak güç kavramı ile de zaman içerisinde aralarını açmaya başladı. Tam da bu sebeple bu yıllar, kültürel ve kamu diplomasisi üzerine birçok hükümet oturumunun, Meclis ve vekiller toplantılarının yapıldığı, raporların yayınlandığı dönemdir. Ancak sahada kültürün reklamını yapan kurumlarla devletin iletişimi hiçbir zaman devletin dilediği kadar randımanlı olamamıştır. Bunun sebebi de kültür diplomasisinin, özellikle globalleşme sonrası dünyada ucu bucağı olmayan,

sınırları kimse tarafından bilinmeyen bir alan olmasıdır.

21. yüzyılda British Council'in kültür diplomasisi politikaları, özellikle Irak savaşı sonrası İngiltere'nin dünya çevresindeki imajını düzeltmeye odaklandı (Rivera, 2015, s. 12). İngiliz hükümetleri British Council'i ülkenin ulusal çıkarlarını koruması gereken bir kurum olarak tanımlıyordu, bu yüzden de savaşın korkunç izlerini silmek için başvurulan ilk kurumlardan birisi oldu. Özellikle ulusal kriz anlarında, British Council'a yeni bir misyon yükleyip, ajandasına imaj düzeltici yeni kültürel faaliyetler eklemek, 21. yüzyılda İngiliz kültür diplomasisinin nişanelerinden biri olmuştur.

Ancak kültürel diplomasi iç çatışmalar ve anlaşmazlıklardan da oldukça etkileniyor. Örneğin 2005 yılında İngiliz Telegraph gazetesinde ilginç bir haber yer aldı. Bazı milletvekillerine göre, Irak savaşı sonrası imaj düzeltme çalışmaları çok aşırıya kaçmış, "İngiliz vatandaşlarının vergileriyle yurt dışında faaliyet gösteren" British Council neredeyse aşırılıkçı ve İngiltere karşıtı aktiviteler yapmaya başlamıştı (Hastings, 2005). British Council'in o dönemki başkanı, aynı zamanda önceki dönem Labour Partisi lideri Neil Kinnock ise Council'in bu faaliyetlerinden dolayı özür dilemiş, bahsi geçen etkinlik ve maddeleri Council ajandasından çıkarmıştır. Görüldüğü üzere hem devlet hem de kültürel kurumlar ne kadar isteseler de kültürel diplomasi politik bir eylem olduğu gerçeğinden kaçamamıştır: Yapılan aktivitenin kendisi bir şiir dinletisi ya da Shakespeare'in bir tiyatro gösterisi dahi olsa.

Bugün British Council, İngiltere ve diğer milletler arasında dostça bir bağ ve anlayış kurabilmek için çalışıyor. Sanat ve yaratıcı sektörler üzerinden İngiltere'nin dünya ile daha sıkı bir bağ kurmasını hedefliyor. 100'ün üzerinde şubesi ile öncelikle İngilizce eğitimi, kültür ve sanat faaliyetlerini devam ettiriyor. Aynı zamanda İngiltere'nin Kültür Bakanlığı bünyesinde kültürel diplomasi koordinatörlüğü bulunuyor. Bu birim, devletin British Council ve diğer başlıca sanat kurumları arasındaki iş birliğini yürütüyor.

Kültürel diplomasiyi çerçeveleyen siyasi tartışmalar bir yana, Dünyanın birçok bölgesinde faaliyet gösteren British Council, film, eğitim, dil eğitimi, yaratıcı sektörler ve spor alanında projeler yapıyor. Örneğin film sektöründe İngiltere'nin filmlerini ve yönetmenlerini tüm dünyada tanıtmaya, farklı ülkelerde film eğitimleri verme gibi faaliyetler düzenliyor. İngiliz filmlerinin veya British Council ortaklığıyla üretilen filmlerin dünya çapındaki festivallerde yer almasına öncülük ediyor. Hem dünyanın farklı yerlerinden hem de İngiltere'den yeni yetenekleri birçok film bursu ile ilgi alanı olan bölgelere göndererek buralarda film üretimi yapmalarını sağlıyor. Son yıllarda düzenlenen Özgürlük için Film (Film for Freedom) projesi ise

Nijerya, Suriye, Filistin gibi ülkelerden gelen yeteneklerin filmlerini üretmelerine yardımcı oluyor. Bu filmlerin konuları çoğunlukla özgürlükleri için mücadele eden kişileri konu almakla beraber, projeyi bir yandan da beyaz adamın kurtarıcılık kompleksi ile okuyabilmek mümkün.

Aynı zamanda Council, film endüstrisi içerisinde geniş çaplı araştırmalar da yapıyor. Kültürel politika yapımının film sektörüne dünya çapındaki etkilerini tartışan yüzlerce rapor ve yayınlanmış araştırma da mevcut.

British Council, İngiltere'nin en büyük yumuşak güç öğelerinden biri olan futbola da büyük önem vermektedir. 2007'den beri devam eden Premier Skills projesi ile 29 ülkede futbol eğitimi vermekte, aynı zamanda futbol terminolojisi üzerinden İngilizce eğitime katkı sağlamaktadır. Spora yeterli erişimi olmayan çatışma bölgesi gençlerine ulaşarak futbol üzerinden toplumlarına katılımlarını arttırmaya çalışmaktadır.

Goethe Institut

Almanya'da kültürel diplomasi geleneği, İngiltere'nin kolonyal geçmişi ile bağlantısından biraz daha farklı gelişmiştir. 1970'lerde Alman-İngiliz Sosyolog Ralf Dahrendorf, dış kültür politikalarını (foreign cultural policy) siyasetin üçüncü ayağı olarak tanımladığında, yabancı bir kitleyle irtibat kurmanın yapısını da değiştirmek istemişti. Ancak bunun daha öncesinde, kültürel diplomasinin ilk kullanımları Nasyonal Sosyalist Parti Dönemi'ne tekabül eder (Haigh, 1974). Bilindiği üzere Nazi Almanya'sı kültürel propagandayı çok etkin bir şekilde kullanmıştı. Bugün ise devlet tarafından koordine edilen ve dışişleri bünyesindeki bir Kültür İlişkileri Direktörlüğü, aynı zamanda Goethe Enstitüsü, IFA (Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) ve Alman Akademik Exchange Servisi bulunmaktadır (DAAD). Bu kurumların hepsi farklı tarihlere sahip olan, öncelikle dünyaya Almanca'yı yaymak hedefi üzerinden yola çıkmış olup özellikle Berlin duvarının yıkılması sonrası farklı şekiller almış ve faaliyet alanlarını genişletmişlerdir.

2014 yılında Alman Cumhurbaşkanı Joachim Gauck, 'sorumluluk' kavramının Almanya'nın tüm dış ilişkilerinde göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuştu. Dış politikada bu kavram aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar gider, hem güç hem de etki anlamına gelir. Bazı şeyleri geçmişte yapıldığından farklı yapmak, aynı zamanda Almanya ve dünyadaki muhatapları için geleceği ve ilişkileri daha iyi bir noktaya taşımak anlamına gelir (New Power, New Responsibility, 2013). Bu dikkatli yaklaşım, Alman kültür diplomasisinin genel özelliklerinden biri hâline gelmiştir.

İngiltere’de olduğu gibi Almanya’da da kültürel diplomasi siyasi çevrelerde ciddi tartışmalara yol açmıştır. Dış politikadaki paradigma kaymalarının, kültürel diplomasiyi de derinden etkilediği ifade edilmiştir. Kültürel diplomasi kavramı kullanılmaktan olabildiğince kaçınılmış, dış kültür politikaları kavramı tercih edilmiştir. İngiltere örneğinde gördüğümüz kavram netliği ve kültür diplomasisinin bütünüyle politik bir alan olduğunun açıkça kabul edilmesi, Almanya örneğinde pek fazla görülememektedir. Ancak bu demek değildir ki dünya üzerinde kültür kurumları üzerinden yürüttüğü kültür diplomasisi etkisiz kalmış olsun. Paradigma ve söylem farkları mevcuttur ancak Alman eğitim ve kültür faaliyetleri Batı dışı dünyada büyük etkiler yaratmıştır.

Her iki örnekte de (British Council, Goethe Enstitüsü) göze çarpan bir ortak nokta vardır. Bu kurumların sahada yürüttüğü sanat ve kültür faaliyetleri, kültürel diplomasi veya yumuşak güç kavramları etrafında dönen söylemsel tartışmalardan çok daha eleştireldir. Dil ve kültür eğitimi ve paylaşımı üzerinden farklı halklarla kurulan ilişki, veya British Council örneğinde gördüğümüz siyasi gelişmelerin kültür faaliyetleri üzerinden eleştirilmesi, her zaman etrafında dönen tartışmalardan daha güçlü olmuştur. Kültür ve kamu diplomasisi etrafındaki akademik söylem için de aynısı söylenebilir. Akademik söylem, sahada yürütülen kültür diplomasisinin adeta iki adım arkasından gelir. Tanım ve kavram kargaşasında boğulmaya müsait bir alan olduğundan, sahada faaliyet gösteren kültür kurumları bir noktada kavramlardan kendilerini izole etmeyi tercih etmişler ve yalnızca faaliyetlerine odaklanmışlardır. British Council ve Goethe Enstitüsü, kültürel diplomasiyi kabul etme dereceleri farklı da olsa son yıllarda bunu yapmaya çalışmaktadır.

Kültürel diplomasi ve sanatın insan üzerindeki etkisi her zaman planlanabilen bir durum değildir. Kültür ve sanat kurumlarının faaliyetlerinden aldıkları kısa ve uzun vadeli sonuçlar bazen planlanmadan ortaya çıkar. Goethe Enstitüsü, “Alman kültürünün değil, Almanya’dan gelen kültürün” tanıtımını yaptığını ısrarla vurgular. Direktörlerin söylemlerinde bunu açıkça görebiliriz. Bu sebeple Goethe Enstitüsünün yürüttüğü kültür diplomasisinin sahada ve söylemde daha dikkatli, siyasi alanlara girmemek konusunda daha seçici olduğunu söyleyebiliriz.

Bugün Goethe Enstitüsü, özellikle edebiyat, tercüme alanlarında ciddi çaba sarf ediyor. Hindistan ve Afrika ülkelerinde yürüttüğü çalışmalar ile meşhur olan Goethe Enstitüsü, bu yönüyle British Council’dan bir nebze ayrılıyor. Mesela British Council yaratıcı ekonomiler alanında faaliyet gösterdikleri ülkelerin ekonomisine katkıda bulunarak kendi ekonomik çıkarlarını da açıkça gözetirken Goethe Enstitüsü bunu yapmamaktadır. Dünya çapında enstitü daha çok şiir, edebiyat, tercüme, aynı zamanda kimlik ve cinsiyet çalışmalarına odaklanmaktadır.

Enstitü, sanat ve kültür yönetimi konusunda yüksek lisans eğitimi de vermektedir. Sanatın ve kültürün araçsallaştırılmaması gerektiğini şiddetle savunan enstitü, daha ziyade bu tür formal sanat ve kültür formasyonları üzerinden tanınmakta veya halka ilişkilerini buna yönelik kurmaktadır. Dans ve tiyatro eğitimleri dünyaca meşhur sanatçılar tarafından yönetilmektedir.

Enstitünün en çok göze çarpan programlarından biri ise rezidans programlarıdır. Bu projelerde Almanya'dan sanatçı ve yaratıcı sektör çalışanlarını farklı ülkelerde yaşama ve üretmeye davet eder, buna yönelik burslar sağlarlar. Kültür çalışanlarının işlerini ve projelerini farklı bağlamlarda icra etmesinin öneminin büyük olduğunu savunmaktadır. Goethe Enstitüsü, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede anlaşmalı kurumlar üzerinden rezidans sanatçıları yetiştirmiştir.

Bu analizde kültür diplomasisi kavramının kökenleri ve siyasi çatışmaları ele alınmış, iki öncü kültürel diplomasi kurumu üzerinden bazı örnekler verilerek siyasi çatışmalar ve kültürel üretimin arasındaki bağlantılar ele alınmıştır. Verilen örnekler ve British Council ile Goethe Enstitüsünün dünyada yaptığı projeler yüzbinleri bulabilir, farklı coğrafyalarda farklı toplumlara göre projeler üretilmektedir. Önemli olan bu çıktıların ulaştığı kitle ve kültürel, sanatsal üretimi günlük siyasetin çatışmalarından olabildiğince uzakta tutmaktır. Esasen kültürel kurumların amaçladığı da budur, her zaman tam anlamıyla gerçekleştirilemese dahi.

Referanslar

Ang, I., Isar, Y. R., & Mar, P. (2015). Cultural diplomacy: Beyond the national interest?, *International Journal of Cultural Policy*, 21(4), 365-381, DOI:10.1080/10286632.2015.1042474.

Demont-Heinrich, C. (2011). "Cultural imperialism vs globalization of culture: Riding the structure-agency dialectic in global communication and media studies." *Sociology Compass*, 5(8), 666-678.

Fejes, F. (1981). Media imperialism: an assessment. *Media, Culture & Society*, 3(3), 281-289. <https://doi.org/10.1177/016344378100300306>

Haigh, A., & Council of Europe, Council for Cultural Co-operation. (1974). *Cultural diplomacy in Europe*. Council of Europe: New York, NY: Manhattan Pub. Strasbourg. (Digitized by the University of Michigan, 2006).

Hastings, C. (25 Sept 2005) "Paid for the British Council, claim that the UK tested cluster bombs on Iraqi civilians" *The Telegraph*. Available at <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/4197567/Paid-for-by-the-British-Council-claim-that->

UK-tested-cluster-bombs-on-Iraqi-civilians.html

Hammond, R. A., & Axelrod, R. (2006). The Evolution of Ethnocentrism. *Journal of Conflict Resolution*, 50(6), 926–936. <https://doi.org/10.1177/0022002706293470>

House of Lords Soft Power and the UK's Influence Committee Oral and Written Evidence. (2014). Vol 1 A-G

Pamment, J. (2016). *British public diplomacy and soft power: Diplomatic influence and digital disruption*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

Pajtinka, E. (2014). *Cultural Diplomacy in Theory and Practice of Contemporary International*

Relations . *Politicke vedy*. 4, pp. 95-108.

Rivera, T. (2015). *Distinguishing Cultural Relations from Cultural diplomacy: The British Council's Relationship with Her Majesty's Government*. USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School. (p. 12)

Rose, Martin. (2017). *A New Cultural Diplomacy: The Integration of Cultural Relations and Diplomacy* . *Ifa Input* / 3.

Saunders, F. S. (2000). *Who paid the piper? The CIA and the cultural cold war*. London: Granata Books.

“New Power, New Responsibility” Stiftung Wissenschaft und Politik and The German Marshall Fund of the United States, Berlin, 2013.

Straubhaar, J. D. (2000). *Culture, Language and Social Class in the Globalization of Television*. In Georgette Wang, J. Servaes, & A. Goonasekera (Eds.), *The New Communications Landscape: Demystifying Media Globalization* (pp. 199–224). London & New York: Routledge.

Thussu, D. K. (2010). *Mapping Global Media Flow and Contra-Flow*. In D. K. Thussu (Ed.), *International Communication: A Reader* (pp. 221–238). Oxon & New York: Routledge.

Toth, E.L. 2009. *The Case for Pluralistic Studies of Public Relations: Rhetorical, Critical and Excellence Perspectives*. In *Rhetorical and Critical Approaches to Public Relations II* eds. R.L. Heath, E.L. Toth, and D. Waymer, 76–91. New York: Routledge; Everett, J.A.

Tomlinson, J. (1991). *Cultural imperialism: A critical introduction*. London: Johns Hopkins University Press.

Topic, M., & Rodin, S. (Eds.). (2012). Cultural diplomacy and cultural imperialism. (ss. 243- 245). Bern, Switzerland: Peter Lang.

Von Eschen, P. (2006). Satchmo blows up the world: Jazz ambassadors play the cold war. Cambridge, Massachutes: Harvard University Press.